

Marcin Łuszczczyk

Czy potrzebna jest edukacja na poziomie zawodowym?

Ekonomiczne Problemy Usług nr 88, 165-174

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARCIN ŁUSZCZYK

Politechnika Opolska

CZY POTRZEBNA JEST EDUKACJA NA POZIOMIE ZAWODOWYM?

Wprowadzenie

Przełom XX i XXI wieku to okres dynamicznego rozwoju technologii informacyjnych i komunikacyjnych, wzrostu znaczenia kapitału intelektualnego oraz intensyfikacja prac naukowo-badawczych. Słuszność takiego podejścia potwierdza ścisła zależność pomiędzy wskaźnikiem wiedzy oraz nakładami na B+R a poziomem PKB na mieszkańca – oparcie aktywności gospodarczej na kapitale intelektualnym przynosi wzrost dochodu. Mając na uwadze przedstawione uwarunkowania, można zadać pytanie: czy w dobie dominacji dóbr wysokiej techniki, stale rosnącego znaczenia specjalistycznej wiedzy potrzebna jest jeszcze edukacja na poziomie zawodowym?

Celem artykułu jest prezentacja sytuacji szkolnictwa zawodowego w Polsce oraz nakreślenie charakteru zmian, jakie będą wprowadzane od 1 września 2012 roku. Obserwowane tendencje wskazują, że nieuwzględnienie potrzeb w zakresie szkolnictwa zawodowego może spowodować istotną lukę edukacyjną w postaci braku wykwalifikowanych pracowników fizycznych oraz kadry technicznej niższego szczebla. Nie należy oczekiwać, że problem będzie widoczny dopiero w nieokreślonej przyszłości. Już obecnie wśród najbardziej poszukiwanych zawodów czołowe miejsca zajmują wykwalifikowani pracownicy fizyczni oraz technicy. Negatywne zjawiska systemowego ograniczania edukacji zawodowej zbiegają się ponadto z coraz trudniejszą sytuacją demograficzną.

1. Tło zmian szkolnictwa zawodowego

W ostatnich latach, równoległe z przemianami gospodarczymi, ewolucję przechodzi także system edukacji w Polsce. Na szczególną uwagę zasługuje, będąca w dalszym ciągu przedmiotem ożywionych dyskusji, reforma systemu oświaty realizowana od 1 września 1999 roku¹. Do najważniejszych zmian, jakie wówczas zostały wprowadzone, zaliczyć należy przekształcenie dotychczasowego, dwustopniowego systemu szkolnictwa w trzystopniowy model oświaty. Nowością była wówczas kontynuacja nauki, po ukończeniu szkoły podstawowej, w gimnazjach oraz utworzenie ponadgimnazjalnych: trzyletnich liceów ogólnokształcących i liceów profilowanych, trzy- do czteroletnich techników oraz dwu- do trzyletnich zasadniczych szkół zawodowych². Istotne zmiany dotyczyły również szkolnictwa zawodowego zarówno dla młodzieży, jak i dla dorosłych. Utworzone wówczas licea profilowane realizują kształcenie ogólne oraz kształcenie w jednym z czternastu profili zawodowych³. Ponadto powołano także roczne lub dwuletnie szkoły policealne, umożliwiające nabycie kwalifikacji zawodowych, oraz licea uzupełniające dla absolwentów szkół zawodowych⁴. Szczególną formę edukacji zawodowej przewidzianej w ustawie stanowi kształcenie ustawiczne. Polega ono na uzyskiwaniu i uzupełnianiu wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji zawodowych przez osoby, które spełniły obowiązek szkolny⁵, tj. po osiemnastym roku życia⁶. Kształcenie ustawiczne kojarzone jest z procesem edukacji i własnego rozwoju trwającym całe życie.

Zmiany, które wprowadzono od września 1999 roku, podyktowane były chęcią podniesienia poziomu edukacji społeczeństwa przez upowszechnianie wykształcenia średniego i wyższego, wyrównanie szans edukacyjnych oraz poprawę jakości kształcenia. Przyjęto wówczas dwa strategiczne cele:

¹ Zmiany w oświacie zostały wprowadzone na mocy Ustawy z dnia 8 stycznia 1999 r. Przepisy wprowadzające reformę ustroju szkolnego, DzU 1999, nr 12, poz. 96. Ustawa ta określała między innymi daty wejścia w życie norm prawnych zawartych w Ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, DzU 1996, nr 67, poz. 329.

² Art. 9, ust. 1 Ustawy z dnia 7 września 1991 r., *op. cit.*

³ Profile kształcenia oraz ich podstawy programowe określa Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia w profilach kształcenia ogólnozawodowego, DzU 2002, nr 50, poz. 451.

⁴ Na mocy art. 7 Ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (DzU 2011, nr 205, poz. 1206) stopniowo likwiduje się dotychczas funkcjonujące szkoły, a w ich miejsce tworzy się nowe typy szkół publicznych i niepublicznych, które będą rozpoczynać działalność począwszy od 1 września 2012 roku.

⁵ Art. 3 ust. 17 oraz art. 68a Ustawy z dnia 7 września 1991 r., *op. cit.*

⁶ Art. 70, ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej stanowi, że każdy obywatel ma prawo do nauki, a „(...) nauka do 18 roku życia jest obowiązkowa”, DzU 1997, nr 78, poz. 483.

- zwiększenie udziału kształcenia ogólnokształcącego do 80% i ograniczenie kształcenia zawodowego do 20% kształcenia ponadgimnazjalnego ogółem,
- sześciokrotny wzrost liczby studentów w 2010 roku w porównaniu z 1990 rokiem⁷.

W ujęciu ilościowym przyjęte założenia zostały w dużej mierze zrealizowane. W pierwszej dekadzie XX wieku liczba uczniów zasadniczych szkół zawodowych spadła z 542 tys. do 224,9 tys., a techników z 964,3 tys. do 545,1 tys. Zlikwidowano łącznie 648 szkół zawodowych, 5193 technika, w tym 1571 dla dorosłych. Wzrosła natomiast liczba studentów – z 1584,8 tys. do 1841,3 tys.⁸. Utworzenie gimnazjów oraz liceów profilowanych okazało się jednak pomysłem nie w pełni trafionym i budzącym sporo kontrowersji. Te ostatnie placówki, zdaniem wielu, nie realizują na miarę współczesnych wyzwań cywilizacyjnych ani kształcenia ogólnego, ani na poziomie zawodowym.

W 2006 roku w *Strategii Rozwoju Kraju 2007–2015* zwrócono uwagę na konieczność promocji rozwoju kapitału intelektualnego, tworzenia sprzyjających warunków do ciągłego podnoszenia kwalifikacji, awansu zawodowego i społecznego osób uzdolnionych oraz wzrost aktywności i mobilności społeczno-zawodowej ludności⁹.

Realizację przyjętych założeń utrudniają, obok wyraźnego kryzysu ekonomicznego i osłabienia finansów publicznych, także niekorzystne zjawiska demograficzne, w tym proces starzenia się ludności oraz niska dzietność kobiet w Polsce. Nieuchronny spadek zasobów siły roboczej grozi załamaniem systemu emerytalnego¹⁰, wymuszoną migracją oraz brakiem specjalistów w wielu zawodach. Takie przypuszczenia potwierdzają długoterminowe prognozy wielkości i struktury wiekowej populacji Polski. Do 2035 roku spodziewany jest spadek liczby ludności do 35 993,1 tys. oraz wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym do 26,7% (9621,7 tys. osób)¹¹. Trudną sytuację demograficzną w Polsce pogłębia dodatkowo trwająca od lat migracja zarobkowa. Zgodnie z szacunkami GUS pod koniec 2010 roku poza granicami Polski przebywało czasowo 1990 tys. obywateli Polski. Prawdopodobnie część przebywających czasowo za granicą osób zdecyduje się pozostać tam na stałe. Na uwagę zasługuje fakt, że już około 80% czasowych emigrantów z Polski

⁷ M. Kabaj, *System kształcenia zawodowego i kierunki jego doskonalenia w warunkach integracji i wzrostu konkurencyjności*, Związek Rzemiosła Polskiego, Warszawa 2011, s. 15.

⁸ *Mały rocznik statystyczny Polski*, GUS, Warszawa 2011, s. 234–235.

⁹ *Strategia Rozwoju Kraju 2007–2015*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2006, s. 26.

¹⁰ J. Liwiński, U. Sztanderska, *Zarządzanie wiekiem w przedsiębiorstwie. Kształcenie ustawiczne*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2010, s. 3.

¹¹ *Prognoza ludności na lata 2008–2035*, GUS, Warszawa 2009, s. 191 i 305.

przebywa za granicą co najmniej 12 miesięcy. A zatem osoby te zaliczane są do grupy emigrantów długookresowych i są już rezydentami krajów przyjmujących¹².

Budowę gospodarki wiedzy zakłóca również osłabienie finansów publicznych. Jednym z czynników wpływających na utrzymujący się od lat deficyt budżetu państwa są dotacje do Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Zgodnie z projektem ustawy budżetowej na 2012 rok dotacje budżetu państwa na pokrycie niedoboru środków finansowych w ZUS zaplanowane zostały na poziomie 40,0 mld zł, a dotacje do KRUS stanowiąc będą 15,2 mld zł, przy czym deficyt budżetu państwa na koniec 2012 roku nie powinien przekroczyć 35 mld zł¹³. Należy zauważyć, że tak znaczące dotacje dla funduszy ubezpieczeń społecznych i tak nie pozwalają na ich zrównoważenie. Bieżące braki środków finansowych pokrywane są z Funduszu Rezerwy Demograficznej.

Niekorzystne prognozy demograficzne oraz kryzys gospodarczy to nie jedyne wyzwania dla społeczeństwa informacyjnego. Wiadomo, że postęp gospodarczy, rozwój gospodarki opartej na wiedzy stanowi nowe wyzwanie dla zasobów ludzkich. Wprowadzanie nowych technologii na rynek wymaga kadry osób o wysokich kompetencjach¹⁴. Tendencja ta znajduje odzwierciedlenie w aktualnych statystykach rynku pracy. W III kwartale 2011 roku najmniejsze bezrobocie występowało w grupie osób posiadających wyższe wykształcenie (5,5%), niespełna dwa razy wyższe wśród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (10,4%) oraz 8,5% wśród absolwentów szkół policealnych i średnich zawodowych¹⁵. Należy mieć jednak na uwadze, że na rynku potrzebni są również wykwalifikowani pracownicy fizyczni, którzy będą w stanie zrealizować zaplanowane inwestycje, także w zakresie ICT, przygotować niezbędną infrastrukturę techniczną i prowadzić jej eksploatację oraz świadczyć bieżące usługi na rzecz społeczeństwa. Stwierdzenie to znajduje potwierdzenie w wynikach szczegółowych badań rynku pracy. Okazuje się, że wśród 10 zawodów najbardziej dotkniętych niedoborem pracowników w Polsce na pierwszym miejscu znajdują się wykwalifikowani pracownicy fizyczni, w dalszej kolejności dopiero inżynierowie. Badania wykazują, że taka tendencja utrzymuje się już od kilku lat¹⁶. Jesteśmy zatem świadkami paradoksu: w erze informacyjnej brakuje robotników wykwalifikowanych!

Co więcej, nawet w zawodach, w których obecnie notowana jest nadwyżka siły roboczej, w niedługiej perspektywie może nastąpić radykalna zmiana tendencji.

¹² *Informacja o rozmiarach i kierunkach emigracji z Polski w latach 2004–2010*, GUS, Warszawa 2011, s. 3–5.

¹³ Projekt ustawy budżetowej na rok 2012 uchwalony przez Radę Ministrów w dniu 6 grudnia 2011 r.

¹⁴ *Nauka i technika w Polsce w 2009 roku*, GUS, Warszawa 2011, s. 295.

¹⁵ Kwartalna informacja o rynku pracy, Notatka informacyjna, GUS, Warszawa 2011, s. 11.

¹⁶ Niedobór talentów 2011 – podsumowanie wyników dla Polski, ManPowerGroup, dokument elektroniczny, <https://candidate.manpower.com>, dostęp: 27.01.2012.

Okazuje się, że znaczący odsetek pracowników to osoby, które z powodu wieku w niedługim czasie będą kończyły swoją karierę zawodową. Ponadto część z nich nie jest już w stanie dostosować swojej wiedzy i umiejętności do zmieniających się potrzeb rynkowych i otoczenia. Zatem dostępne statystyki rynku pracy mogą być, w zakresie jakościowej oceny rynku pracy, mało precyzyjne. Dlatego też koniecznym jest co najmniej zachowanie zdolności do kształcenia, a przede wszystkim utrzymanie kadry specjalistów – nauczycieli zawodu.

2. Podstawowe założenia i kontrowersje związane z reformą szkolnictwa zawodowego

Zarówno niepoehlebne opinie o dotychczasowym systemie oświaty, niekorzystne zjawiska demograficzne, rosnące zainteresowanie edukacją na poziomie wyższym, dynamiczny wzrost znaczenia nowoczesnych technologii, jak i konieczność dopasowania umiejętności przyszłych pracowników do potrzeb rynku pracy skłoniły administrację państwową do przygotowania kolejnej reformy systemu oświaty. Szczególne znaczenie w tej reformie powinno mieć kształcenie zawodowe. Wśród priorytetów *Strategii Rozwoju Kraju 2007–2015* znalazł się zapis, że „przywrócić należy również rangę i jakość edukacji zawodowej (...). Konieczne będzie zwiększenie znaczenia praktycznej nauki zawodu, głównie poprzez ścisłą współpracę z pracodawcami. Takie podejście do kształcenia zawodowego zwiększy szanse absolwentów na rynku pracy i pozwoli na dostosowanie kwalifikacji do potrzeb konkretnego stanowiska pracy”¹⁷.

Sama reforma jest również konsekwencją wcześniejszych decyzji o obniżeniu wieku szkolnego do sześciu lat. Gdyby utrzymać dotychczasowy dwuletni okres nauki w niektórych szkołach zawodowych, okazałoby się, że osoba wybierająca taką ścieżkę kształcenia ukończyłaby naukę w wieku 17 lat, rok wcześniej niż określone to zostało w Konstytucji RP. Po zmianach system oświaty będzie obejmował:

- sześciolletnią szkołę podstawową,
- trzyletnie gimnazjum,
- szkoły ponadgimnazjalne, w tym: trzyletnią zasadniczą szkołę zawodową, trzyletnie liceum ogólnokształcące, czteroletnie technikum, szkołę policealną dla osób posiadających wykształcenie średnie, o okresie nauczania nie dłuższym niż 2,5 roku, oraz trzyletnią szkołę specjalną przysposabiającą do pracy¹⁸.

Do szkół prowadzących kształcenie zawodowe zaliczyć należy: dla absolwentów gimnazjum zasadniczą szkołę zawodową i technikum oraz dla osób posiadają-

¹⁷ *Strategia Rozwoju..., op. cit.*, s. 44.

¹⁸ Art. 1, ust. 7 Ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r., *op. cit.*

cych wykształcenie średnie szkołę policealną. Dodatkowo dla osób dorosłych przewidziano kwalifikacyjne kursy zawodowe, które dawałyby możliwość szybszego przekwalifikowania dorosłych pracowników zgodnie z oczekiwaniami rynku. Celem kształcenia zawodowego jest:

- przyswojenie określonego zasobu wiadomości,
- zdobycie umiejętności wykorzystania posiadanej wiedzy oraz rozwiązywania problemów,
- kształtowanie postaw umożliwiających skuteczne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie¹⁹.

Zasadniczą zmianą w organizacji nauczania zawodowego jest reorientacja edukacji na efekty kształcenia²⁰, dlatego też w nowej podstawie programowej zawarto kwalifikacje, których posiadanie jest niezbędne do wykonywania zawodu. W rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej²¹ w ośmiu obszarach kształcenia sklasyfikowano 200 zawodów, w ramach których wyodrębniono 251 kwalifikacji, w tym:

- 23 zawody obejmujące trzy kwalifikacje,
- 72 zawody obejmujące dwie kwalifikacje,
- 98 zawodów obejmujących tylko jedną kwalifikację,
- 7 zawodów artystycznych, dla których nie określono kwalifikacji.

Uzyskanie kwalifikacji zawodowych potwierdza zdany egzamin przeprowadzany przez okręgową komisję egzaminacyjną²².

Wnikliwe zapoznanie się z przygotowaną reformą szkolnictwa zawodowego rodzi wiele kontrowersji²³:

1. Ustawa zmienia zasady finansowania edukacji w zakresie kwalifikacyjnych kursów zawodowych. O ile szkoły publiczne będące jednostkami budżetowymi otrzymują na **każdego ucznia** dotację z budżetu JST²⁴, o tyle placówki prowadzone przez osobę prawną niebędącą jednostką samorządu terytorialnego lub osobę fizyczną, a prowadzące kwalifikacyjne kursy zawo-

¹⁹ *Kształcenie zawodowe i ustawiczne. Założenia projektowanych zmian*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2010, s. 26.

²⁰ Takie podejście wynika z Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie, DzU 2008/C 111/01, s. 1.

²¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2011 r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, DzU 2012, nr 0, poz. 7.

²² Jednocześnie zniesiony zostanie z dniem 31.12.2012 r. egzamin kwalifikacyjny na tytuł zawodowy, a osoby, które nie zakończyły do tego dnia zdawania egzaminów kwalifikacyjnych umożliwiających uzyskanie tytułów zawodowych, mogą przystąpić do egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe. Por. art. 12 Ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r., *op. cit.*

²³ Z uwagi na ograniczoną objętość artykuł zawiera jedynie omówienie wybranych problemów edukacji zawodowej wynikających z wprowadzenia reformy.

²⁴ Art. 80, ust. 3 Ustawy z dnia 7 września 1991 r., *op. cit.*

dowe, otrzymują dotację na **ucznia, który zdał egzamin** potwierdzający kwalifikacje²⁵. Uzasadnione jest zatem pytanie: czy odmienne podejście do finansowania szkolnictwa zawodowego prowadzonego przez publiczne i niepubliczne placówki kształcenia nie jest formą zróżnicowania podmiotów publicznych i prywatnych, które przecież realizują ten sam cel społeczny? A nawet, mając na uwadze art. 65, ust. 5 Konstytucji RP²⁶, czy władze publiczne skutecznie realizują konstytucyjny obowiązek wspierania szkolenia zawodowego? Można mieć co do tego słuszne obawy. Trudno jest oczekiwać, że placówki niepubliczne będą zainteresowane prowadzeniem kursów zawodowych w oparciu o ustalone zasady finansowania. Istnieje przypuszczenie, że po wejściu w życie ustawy znacznie ograniczą zakres szkolenia zawodowego w formie kursów lub będą oczekiwać opłat za ich prowadzenie, przez co staną się niekonkurencyjne względem podmiotów publicznych, które na mocy ustawy będą otrzymywały „z góry” subwencję oświatową na ten cel.

2. Pomimo deklaracji poprawy jakości kształcenia zawodowego twórcy reformy założyli wzmocnienie i rozszerzenie kształcenia ogólnego w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe. Oznacza to w praktyce **skrócenie kształcenia zawodowego** mniej więcej o 1/3 i przedłużenie gimnazjalnego kształcenia o rok w szkołach zawodowych²⁷. W zasadniczych szkołach zawodowych minimalna liczba godzin na kształcenie zawodowe wyniesie jedynie 1100, a w technikach 1350 godzin. Jako uzasadnienie prezentowany jest pogląd, że „edukacja w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe będzie zamykała rozpoczęty w gimnazjum cykl kształcenia ogólnego”²⁸. Z tego też powodu dla zasadniczej szkoły zawodowej, liceów ogólnokształcących i techników określony został podobny katalog przedmiotów ogólnokształcących.
3. Przewidziana w ustawie **likwidacja technikum uzupełniającego**²⁹ spowoduje istotne utrudnienia dla absolwentów zasadniczych szkół zawodowych chcących doskonalić umiejętności zawodowe³⁰. W miejsce techników uzu-

²⁵ Art. 1, ust. 32 Ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r., *op. cit.*

²⁶ Art. 65, ust. 5 Konstytucji RP stanowi: „Władze publiczne prowadzą politykę zmierzającą do pełnego, produktywnego zatrudnienia poprzez realizowanie programów zwalczania bezrobocia, w tym organizowanie i wspieranie poradnictwa i szkolenia zawodowego oraz robót publicznych i prac interwencyjnych”.

²⁷ M. Kabaj, *op. cit.*, s. 22.

²⁸ *Kształcenie zawodowe...*, *op. cit.*, s. 14.

²⁹ Art. 7, ust. 1 Ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r., *op. cit.*

³⁰ Por. F. Uszko, *List do Minister Edukacji Narodowej*, Izba Rzemieślnicza oraz Małej i Średniej Przedsiębiorczości w Tarnowie, Tarnów 2010, s. 2.

pełniających proponuje się licea ogólnokształcące dla dorosłych, które nie zapewnią warunków do nauki zawodu.

4. Pozostają również wątpliwości odnośnie do przeprowadzanych przez komisje powoływane przez Izby Rzemieślnicze egzaminów czeladniczych i mistrzowskich³¹ oraz egzaminów przed OKE potwierdzających kwalifikacje zawodowe. **Funkcjonowanie dwóch konkurencyjnych sposobów** potwierdzenia umiejętności zawodowych wprowadzi nieład i dezorientację zdających oraz wzrost kosztów kształcenia. Do uprawnień komisji egzaminacyjnych powoływanych przez izby rzemieślnicze powinno należeć również potwierdzanie kwalifikacji zawodowych, które wprowadza nowa reforma. Tym bardziej że nie jest też w pełni zrozumiała cel przeprowadzania przez OKE cząstkowych egzaminów, dla każdej kwalifikacji, w przypadku zawodów obejmujących dwie lub trzy kwalifikacje.

Podsumowanie

Rozwój cywilizacji wiedzy stawia także przed szkolnictwem zawodowym duże wyzwania. Oczekuje się przede wszystkim elastyczności w kształceniu i zaspokojenia popytu na wykwalifikowanych pracowników. W tym celu podejmowane są próby reformowania szkolnictwa zawodowego w Polsce. Okazuje się jednak, że wbrew zapowiedziom medialnym systemowo ogranicza się czas trwania i obniża jakość kształcenia zawodowego oraz osłabia znaczenie niepublicznych placówek kształcenia zawodowego, likwidując równocześnie szkoły publiczne.

Efektom podejmowanych działań może być dalszy wzrost bezrobocia wśród absolwentów szkół zawodowych oraz trudności ze znalezieniem na rynku pracy odpowiednich specjalistów. Ważny jest również aspekt społeczny zagadnienia. Podjęcie przez absolwenta gimnazjum decyzji o wyborze szkoły o profilu zawodowym nie wynika wyłącznie z mniejszych zdolności intelektualnych, ale często z trudnej sytuacji materialnej. Edukacja zawodowa w szkole ponadgimnazjalnej stanowi dla wielu młodych osób szansę szybszego uzyskania niezależności i stabilizacji materialnej. Zakłócenie systemu kształcenia zawodowego może zatem spowodować nie tylko narastanie problemów na rynku pracy, ale również groźbę wykluczenia społecznego dużej grupy młodzieży i dorosłych.

³¹ Art. 3 Ustawy z dnia 22 marca 1989 r. o rzemiośle, DzU 1999, nr 17, poz. 92.

Literatura

1. *Informacja o rozmiarach i kierunkach emigracji z Polski w latach 2004–2010*, GUS, Warszawa 2011.
2. Kabaj M., *System kształcenia zawodowego i kierunki jego doskonalenia w warunkach integracji i wzrostu konkurencyjności*, Związek Rzemiosła Polskiego, Warszawa 2011.
3. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, DzU 1997, nr 78, poz. 483.
4. *Kształcenie zawodowe i ustawiczne. Założenia projektowanych zmian*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2010.
5. *Kwartalna informacja o rynku pracy*, Notatka informacyjna, GUS, Warszawa 2011.
6. Liwiński J., Sztanderska U., *Zarządzanie wiekiem w przedsiębiorstwie. Kształcenie ustawiczne*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2010.
7. *Mały rocznik statystyczny Polski*, GUS, Warszawa 2011.
8. *Nauka i technika w Polsce w 2009 roku*, GUS, Warszawa 2011.
9. *Niedobór talentów 2011 – podsumowanie wyników dla Polski*, ManPowerGroup, dokument elektroniczny, <http://candidate.manpower.com>, dostęp: 27.01.2012.
10. *Prognoza ludności na lata 2008–2035*, GUS, Warszawa 2009.
11. Projekt ustawy budżetowej na rok 2012 uchwalony przez Radę Ministrów w dniu 6 grudnia 2011 r.
12. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia w profilach kształcenia ogólnozawodowego, DzU 2002, nr 50, poz. 451.
13. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2011 r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, DzU 2012, nr 0, poz. 7.
14. *Strategia Rozwoju Kraju 2007–2015*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2006.
15. Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw, DzU 2011, nr 205, poz. 1206.
16. Ustawa z dnia 22 marca 1989 r. o rzemiośle, DzU 1999, nr 17, poz. 92.
17. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, DzU 1996, nr 67, poz. 329.
18. Ustawa z dnia 8 stycznia 1999 r. Przepisy wprowadzające reformę ustroju szkolnego, DzU 1999, nr 12, poz. 96.
19. Uszko F., *List do Minister Edukacji Narodowej*, Izba Rzemieślnicza oraz Małej i Średniej Przedsiębiorczości w Tarnowie, Tarnów 2010.
20. Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie, DzU 2008/C 111/01.

IS THE EDUCATION ON THE VOCATIONAL LEVEL NEEDED?**Summary**

In the civilization of the knowledge the primary focus is turning up for the intellectual capital and the high technology development. However, less attention is devoted to the vocational education, which results in shortages of skillful workers on the labour market.

According to the author, the attempts made to reform the vocational education in Poland are not suited to current needs. Moreover, there is a tendency to reduce duration of education of the vocational training as well as to weaken the significance of non-public institutions of the vocational training, eliminating maintained schools at the same time.

Translated by Marcin Łuszczuk